

V.

»DE HELLIGE BRØDRE« ENDNU EN GANG.

Af Arne Jensen(†)

Til cand. teol. Elle Jensens indgående arbejde med »De hellige Brødre³« kan føjes nogle, dels supplerende, dels korrigerende tilføjelser.

Først og fremmest må den slutning, Elle Jensen kommer til om sekten i Hvejsel sogn, korrigeres. Han anfører om brødrenes skæbne efter at have omtalt, at navnet: »Den syndefri baptistmenighed« fremkommer i kirkebogen 1868: »Det vil sige, at sekten på det tidspunkt var til, men at benævnelsen »De hellige Brødre« ikke mere var kendt eller brugt. Sikkert har den ført en hensygnende tilværelse for tilsidst.... at opsuges i sognemenigheden, om ikke før så da den unge slægt, der ikke lod sig fastholde af den ældres særmener, voksede til⁴.«

Denne slutning er forfatteren kommet til dels efter opgivelse fra en hjemmelsmand på egnen, gartner Hove, der har meddelt ham, at sekten ikke var fortsat op gennem ti-

³) Kirkehistoriske Samlinger 6 r. VI. 415—443.

⁴) Anførte artikel s. 442—43.

den, dels efter forkerte slutninger om brødrenes opgivelse til folketællingslister og kirkebøger. Begge steder opgav de sig nemlig i regelen som baptister, hvilket de også, med undtagelse af den allerførste tid, altid gjorde officielt. I Hvejsel sogns kirkebog anføres således, at Gregers Laursen 31/5-1849 ansøgte om fritagelse for en datters dåb, »faderen anmeldte sig som baptist.« 14/1-1851 anføres, at Niels Hermansen og hustru har undladt at få en datter døbt men blot navngivet hende, »forældrene hører til det baptistiske samfund.« 14/2-1851 har Hans Christensen en udøbt søn, »faderen baptist.« Herefter hedder det stadig i kirkebogen ved lignende tilfælde: »Forældrene navngivet som baptister,« »Faderen baptist,« »Forældrene hører til den baptistiske sekt« o.s.v. Senere igen kaldes forældrene: »Syndefri baptister,« »gendøbere,« »baptister« o.s.fr.

I folketællingslisterne anføres i 1855 58 baptister i Hvejsel sogn og 17 i Givskud sogn (børn medregnet). I 1860 var der 83 i Hvejsel sogn og i 1870 var der 79 i Hvejsel og 87 i Givskud, ialt 166 foruden en del i nabosognene.

At disse såkaldte baptister i virkeligheden hørte til »De hellige Brødre«, fremgår for det første deraf, at baptisthistorien ingen, eller i alle tilfælde kun ganske enkelte, baptister kender på disse egne dengang. 1852 døbttes de to første egentlige baptister i Givskud sogn og noget senere blev der nogle baptister på Farreegnen længere mod vest¹. I Hvejsel kendes slet ingen baptister.

For det andet ses det, at *da brødrene omkring 1849 stiftede en selvstændig menighed* med Givskud og Hvejsel som centrum, fremkommer en del af de i kirkebøger og folketællingslister anførte baptister som medlemmer i denne menighed². Når Elle Jensen da siger, at af de i folketællingen

¹) S. Hansen og P. Olsen: De danske baptisters historie s. 120.

²) Givskud baptistmenigheds historie 1849—1942, Givskud 1942 s. 9. Kun navnene på nogle af medlemmerne fra de første tider er anført i skriftet, ellers ville man antagelig have fundet de fleste »baptister« fra folketællingslisterne.

for Hvejsel sogn 1855 anførte 50 baptister (det er 58 jvf. ovenf.) må brødrene også være medregnet, så er forholdet tværtimod det, at de sikkert alle hørte til brødrene.

Endvidere vil jeg formene, at de af Elle Jensen nævnte to personer, der var tilsluttet »et samfund af sande hellige, og som fulgte profeternes, evangeliernes og apostlenes skrifter, men udelod barnedåb og nadver¹,« også kun var to af brødrenes menighed og ikke af en ny sekt. Benævnelsen af sig selv passer godt ind i deres sprogbrug, og jeg vil mene, man ikke behøver at tage det bogstaveligt, at de undlod nadveren, idet det godt kunne falde i munden at sige det sådan i samme åndedrag, de forkaster barnedåben, men at de kun har ment, at de forkastede kirkens nadverpraksis. Ingen af delene kan bevises, men det synes ikke sandsynligt, at der skulle være et ukendt døbersamfund i Hvejsel 1851.

Af udenforstående kaldtes menigheden: »De fuldkomne« eller »De syndefri baptister«, medens den selv i første slægtled og ind i næste blot kaldte sig: »Æ samfund«, senere afløstes dette af »Menigheden«. Tilsidst antog man navnet: »Givskud baptistmenighed.« Gdr. Peder Hermansen blev den første forstander², han var broder til den i stænderforsamlingen indvalgte Anders Hermansen og sikkert også til den af Elle Jensen nævnte Niels Hermansen.

Menigheden levede isoleret fra alle andre samfund, indtil den omkring 1920 begyndte at søge kontakt med baptistmenigheden i Brande. Den har således bevist, at en så isoleret menighed kan fortsætte og udvikle sit liv gennem flere slægtled. Med undtagelse af en lille aflægger i Vendsyssel indskrænkedes menighedens virkeområde til sognene omkring Givskud. Gennem tiden forsvandt dog troen på muligheden af at leve et syndfrit liv. Den eneste mindelse om syndfrihedsideen, jeg fandt, da jeg i 1920'erne

¹) Anførte artikel af Elle Jensen s. 442.

²) Givskud Baptistmenighed s. 14.

første gang besøgte menigheden, var at man ikke troede på arvesynden. I 1940 fandt menigheden, at der ikke mere bestod nogen forskel mellem den og baptisterne, hvorfor den da efter ansøgning derom blev optaget i baptistsamfundet. Den endte således der, hvor fædrene engang var udgået fra¹.

Angående »De hellige Brødre« skæbne i Fredericia siger Elle Jensen: »Sidste gang, vi hører om dem, er i 1856.... Hvorledes det efter den tid er gået menigheden i Fredericia, kan ikke oplyses, ligeså lidt som der vides noget om, hvad forbindelse den kan have haft med folk på egnen. Det mest sandsynlige er, at den lidt efter lidt er gået sin opløsning i møde².«

Hertil kan dog gives nogle supplerende oplysninger. De i nov. 1847 til Fredericia ankomne medlemmer og tilhængere af brødrene opgives af Hans Peter Jensen 8/1 1848 med navn, alder og stilling til ialt 26 personer³.

Ifølge folketællingerne var der følgende antal baptister i Fredericia: 1850: 52, 1855: 44, 1860: 24, 1870: 14, 1880: 3, 1890: ingen. I disse tal er børn medregnet. Af egentlige baptister vides der imidlertid kun at have været een i vinteren 1853–54, som baptisternes missionær Søren Hansen da besøgte⁴. Ellers nævnes aldrig baptister der i de tider. En anden af baptisternes rejsemissionærer, senere redaktør af »De døbte christnes Missionsblad«, Niels Larsen, lejede i vinteren 1856–57 en sal i Fredericia og holdt: »9 eller 10 møder under stor tilslutning i begyndelsen men senere under megen modstand; men om Herren har udrettet noget ved mig der i staden ved jeg ikke⁵.« Hverken han eller Søren Hansen, der begge var meget skrivende, nævner med

¹) Til videre oplysning om menigheden henvises til anførte skrift.

²) Anførte artikel af Elle Jensen s. 440—441.

³) Fredericia Rådstuearkiv: indkomne breve til magistraten vedr. tolererede menigheder 1804—1855 (Landsarkivet for Nørrejylland).

⁴) »Missionsblad for de døbte christnes Menigheder« 1854 s. 10.

⁵) Smst. 1857 nr. 4.

eet ord brødrene; de har antagelig været tabu for baptisterne.

Løvrigt fremgår af H. P. Jensens anførte navneliste af 8/1-1848, at de deri nævnte personer opførtes på folketællingslisterne som baptister, sålænge de boede i Fredericia. Der var dog en ret betydelig til- og fraflytning af medlemmerne. Nogle boede der i lange tider, men kun een, Kirstine Pedersen, ses at have boet der fra 1847 helt til 1880. Menigheden synes ikke at have vundet ny medlemmer i Fredericia by, idet ingen af dem er født der. De fleste er født på Sjælland, enkelte i Jylland og een på Langeland. Derimod har man muligvis foruden i sognene nord for Vejle også vundet tilhængere andre steder udenfor Fredericia, men disse er jo ikke anført på folketællingslisterne fra byen.

Den blinde Jens Dyrholm fra Langeland, der en tid var baptist, men senere udtrådte og atter en tid tilsluttede sig Indre Mission, meddeler om »De hellige Brødre«: »De skulle vise sig at være den apostolske menighed i sin fulde betydning, derfor skulle de bo sammen og have alle ting fælles efter Herrens eget eksempel og to hverandres fødder, før de nød nadveren....

Omsider rejste de til Fredericia, lejede dem et hus, hvori de boede tilsammen og havde deres åndelige og legemlige gode ting tilfælles; endnu er der i denne by en liden menighed af disse vildfarne mennesker. Ved deres ankomst til byen bestod den af nogen og tredive personer, men nu er antallet formindsket til 10 a 12; thi mange rejste tilbage til Sjælland, da vor kærlige landsfader skænkede religionsfrihed i sit rige. De har måttet udelukke den første forstander, fordi han gjorde sig skyldig i løgn og bedrageri.... Nu lader det til, at denne sekt, såvel som baptismen, nærmer sig sin undergang, da det synes, som den sidste fremtrådte mormons sekt er et glubende dyr, der med rovbegærlighed sluger og nedsvælger de fleste af disse sekters tilhængere¹.«

¹) Jens Dyrholm: En røst i vor bevægede tid, 1852, s. 134—135.

At der kun var 10 a 12 tilbage af brødrene i Fredericia 1852 (bogens udgivelsesår) kan næppe passe, da der, som anført, i 1850 var 52 og i 1855 44, hvoraf højst een var egentlig baptist. Men ellers angiver oplysningerne en del rigtigt. Efter folketællingen 1850 ses det således virkeligt, at der da boede 44 baptister i Dalegade nr. 182–183 (25 voksne og 19 børn), medens kun 8 boede andre steder i byen. I 1855 var brødrene dog blevet mere spredt, om end der da boede 13 i Bjergegade nr. 142.

De fleste er sikkert, som Jens Dyrholm anfører, rejst tilbage til Sjælland, ligesom mormonerne nok har gjort sit indhug blandt dem. Muligvis fulgte en del også tidens udvandrerstrøm til Amerika.

På Sjælland hørte man ikke mere til brødrene: Men ved deres fremkomst voldte de, som af Elle Jensen anført, mange kvaler for baptisterne. På Tølløseegnen hed det således om »de fuldkomne«: »..... Dog sværmeriet kender ingen grænser. Blandt andet havde lederne den magt, at hvad de løste og bandt på jorden og i himlen, det var løst og bundet, og dette havde betydning i timelige såvelsom i åndelige anliggender, også med ægteskabet. Det sidste møde her på egnen af den beskaffenhed opløste sig i største forvirring; thi når lederne havde så stor magt, som nævnt, tænkte medlemmerne, at de havde samme magt, og det endte med, at de lyste hverandre i band allesammen, og hver gik til sit. Derefter styrede Herren det så, at de oprigtige vendte sig til menigheden igen, belært af erfaringerne. Urostifterne forlod egnen og rejste til Fredericia og Christiansfeldt¹.«

Både i Aalborg og i København opstod samtidig med begivenhederne på Sjælland lignende fuldkommenhedsbevægelser blandt baptisterne. De fik dog aldrig samme betydning som på Sjælland, og de døde bort i løbet af kortere tid. Tidens lære vil altid være den bedste medicin mod den slags bevægelser.

¹) Nr. Eskildstrup Baptistmenighed 1861—1936 s. 9.